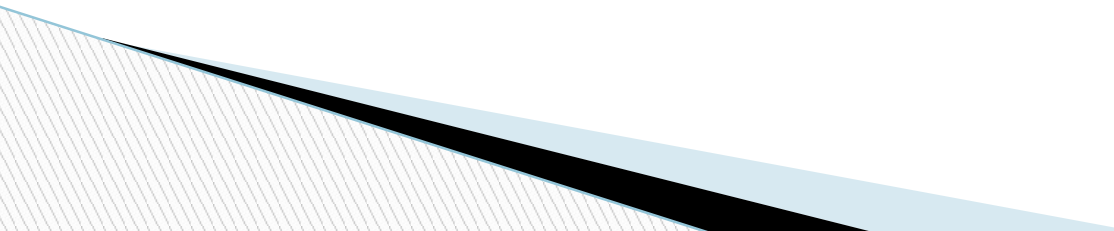

Тема 5. Захист прав національних меншин

План

1. Поняття та ознаки національної меншини.
  2. Юридичні засоби захисту прав національних меншин.
  3. Право націй на самовизначення.
  4. Функціонування мов національних меншин та регіональних мов.
  5. Особливості правового становища релігійних меншин.
-

Основні міжнародні та законодавчі акти:

- Декларація ООН від 25.11.1981 р. про ліквідацію усіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії чи переконань.
- Декларація ООН від 18.12.1992 р. про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин.
- Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01.02.1995 р.
- Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992 р.
- Закон України від 25.06.1992 р. № 2494-XII «Про національні меншини в Україні».
- Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI «Про засади державної мовної політики».

1. Поняття та ознаки національної меншини

Основні типи меншин

Мовна
меншина

The diagram consists of three overlapping light blue circles. The left circle is labeled 'Мовна меншина', the middle circle is labeled 'Національна (етнічна) меншина', and the right circle is labeled 'Релігійна меншина'. The circles overlap in pairs and in the center.

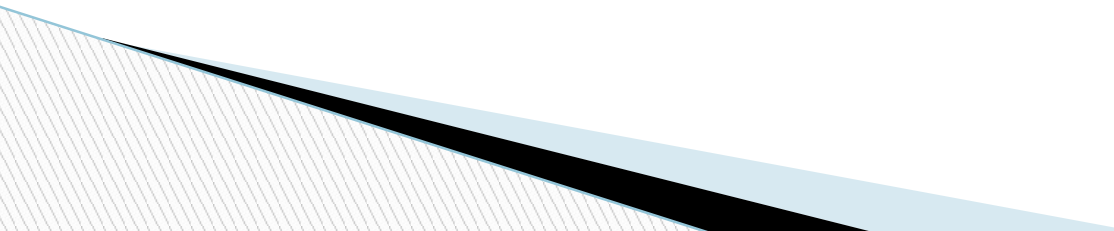
Національна
(етнічна)
меншина

Релігійна
меншина

Національна меншина – це група громадян певної держави, що не є представниками титульної нації і виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

Ознаки національної меншини:

- є стійкою групою фізичних осіб;
  - складається з громадян держави перебування;
  - має іншу національність (етнічну приналежність), ніж титульна нація (основна частина населення) держави перебування;
  - етнічна (національна) самоідентифікація представників меншини;
  - спільність основних форм суспільної діяльності;
  - добровільність та свідомість рішення представника національної меншини про входження до її складу.
-

Основні принципи правового статусу національної меншини:

- недопустимість дискримінації за національною, етнічною, мовною чи релігійною ознакою;
- забезпечення рівноправності з представниками інших національних чи етнічних груп;
- забезпечення права на самобутнє існування та вільний розвиток;
- забезпечення права спілкування з іншими національними чи етнічними групами та країною походження;
- забезпечення цивілізованості розвитку меншини та її доступу до основних благ цивілізації.

2. Юридичні засоби захисту прав національних меншин

Основні спеціальні права національних

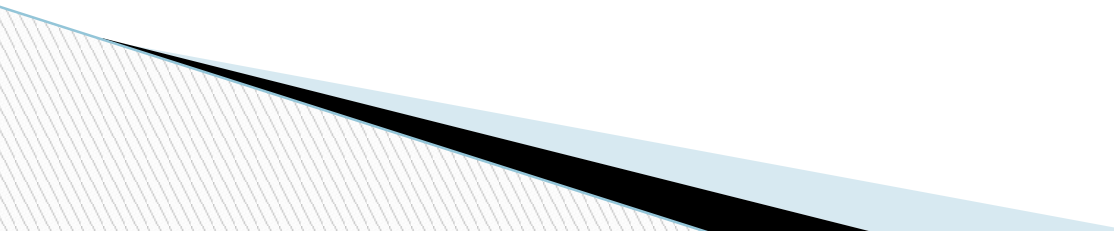
меншин:

- право на існування та збереження національної або етнічної, культурної, релігійної і мовної самобутності;
- право користуватися здобутками своєї культури, сповідувати свою релігію і відправляти релігійні обряди, а також використовувати свою мову у приватному житті і публічно;
- право брати участь в культурному, релігійному, громадському, економічному і державному житті;
- право брати участь в ухваленні рішень, що стосуються меншини, на національному і регіональному рівнях;
- право створювати свої власні асоціації і забезпечувати їх функціонування;
- право встановлювати і підтримувати мирні контакти з іншими членами своєї групи і з особами, що належать до інших меншин, як усередині країни, так і за межами державних кордонів;
- свобода здійснювати свої права як індивідуально, так і спільно з іншими членами своєї групи без якої б то не було дискримінації.

Основні обов'язки держави щодо національних меншин:

- забезпечувати реалізацію прав меншин;
- створювати сприятливі умови для того, щоб меншини могли виражати свої особливості і розвивати свою культуру, мову, релігію, традиції і звичаї;
- створити для належні можливості для вивчення своєї рідної мови або навчання на своїй рідній мові;
- стимулювати вивчення історії, традицій, мови і культури меншин, і забезпечити належні можливості членів меншин для отримання знань, необхідних для життя в суспільстві в цілому;
- забезпечити участь меншин в економічному прогресі і розвитку країни;
- враховувати законні інтереси меншин при розробці і здійсненні національної політики і програм;
- налагоджувати співпрацю з іншими державами в питаннях, що стосуються меншин, у тому числі в обміні інформацією і досвідом.

Міжнародні установи, наділені компетенцією у сфері прав національних меншин:

- Верховний комісар ООН з прав людини.
  - Комітет з прав людини.
  - Комітет з економічних, соціальних і культурних прав людини.
  - Підкомісія з попередження дискримінації та захисту меншин.
  - Робоча група з меншин.
  - Комітет з ліквідації расової дискримінації.
  - Комітет з прав дитини.
-

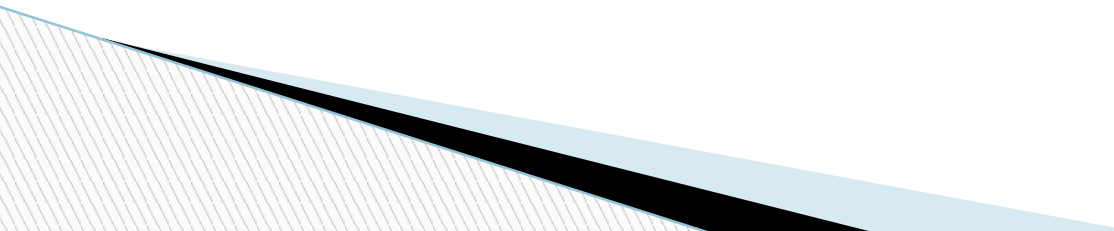
Основні міжнародні механізми захисту прав національних меншин:

- періодичні звіти держав про стан дотримання прав меншин на їх території;
- періодичні звіти органів ООН перед Генеральною Асамблеєю ООН про дотримання прав меншин в державах-членах;
- експертні оцінки стану дотримання прав менших у державах-членах ООН;
- надання державам-членам ООН рекомендацій щодо дотримання прав меншин;
- механізми раннього попередження порушення прав меншин (консультації, посередництво та примирення);
- розгляд скарг на конкретні порушення прав національних меншин.

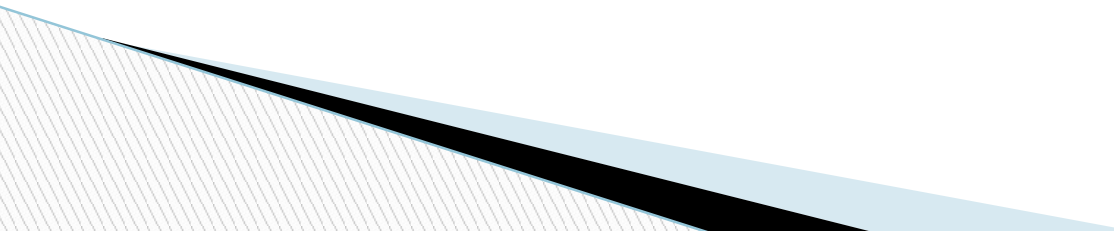
3. Право націй на само́визначення

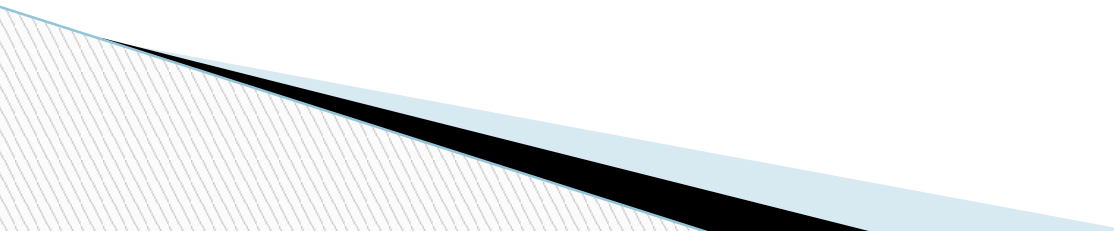
Право нації (народу) на самовизначення – це право кожного народу вільно та без зовнішнього втручання визначати свій політичний статус і здійснювати свій економічний, соціальний та культурний розвиток.

Основні підходи до визначення носія права нації на самовизначення:

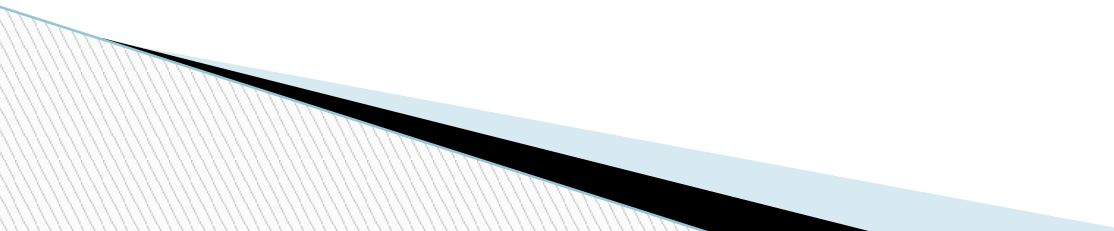
- ▣ **громадянський** – носієм права на самовизначення визнається народ як територіальна спільнота людей незалежно від їхнього етнічного походження;
  - ▣ **етнічний** – носієм права на самовизначення визнається народ як спільнота людей, що має певне етнічне та духовно-культурне споріднення.
-

Форми реалізації права нації на самовизначення:

- створення власної суверенної і незалежної держави;
  - вільне приєднання до іншої суверенної і незалежної держави;
  - вільне об'єднання з іншою суверенною і незалежною державою;
  - вільне встановлення самим народом будь-якого іншого свого політичного статусу.
-

Підстави безумовного визнання права нації на самовизначення:

- за народами колоній та інших залежних територій, котрі не мають власного управління;
  - за народами, що проживають на територіях, які за конституцією держави мають право на відокремлення;
  - за народами, котрі проживають у державі, яка не додержується принципів рівноправ'я націй (народів) та їх права на самовизначення.
-

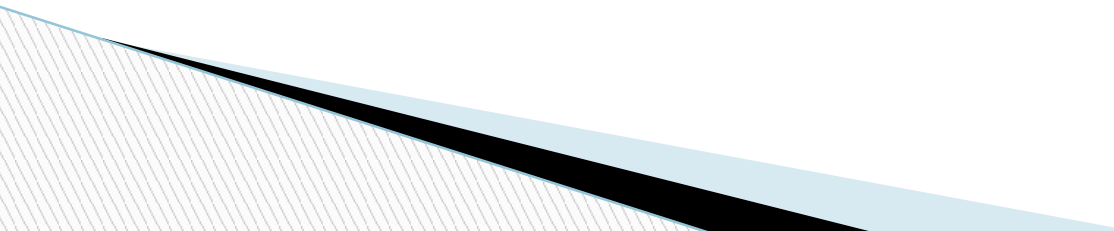
Основні елементи права націй на самовизначення:

- право вільно визначати свій суспільний і державний устрій;
- право на національну територію;
- право на вільний економічний розвиток та вільне управління економічним життям,
- право на вільне розпорядження своїми природними ресурсами;
- право на вільний розвиток національної культури;
- право на вільний розвиток і застосування національної мови;
- право на пошану національної честі, національної гідності, прогресивних звичаїв і традицій націй;
- право вільно вирішувати усі внутрішні життєво важливі питання національного розвитку.

4. Функціонування мов національних меншин та регіональних мов

Основні правові режими використання мов:

- ▣ **державна (офіційна) мова;**
  - ▣ **мова національної меншини, регіональна мова** – мова, яка традиційно використовується в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави та відрізняється від офіційної мови (мов) цієї держави;
  - ▣ **нетериторіальна мова** – це мова, якою користуються громадяни держави і яка відрізняється від мови (мов), що використовується рештою населення держави, але яка, незважаючи на традиційне використання в межах території держави, не може вважатися найбільш поширеною в межах конкретної місцевості цієї держави.
-

Правовий режим використання окремих мов національних меншин та регіональних мов:

Закон «Про національні меншини в Україні»

будь-яка мова національної меншини, регіональна чи нетериторіальна мова

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин»

білоруська, болгарська, гагаузька, грецька, єврейська, кримськотатарська, молдавська, німецька, польська, російська, румунська, словацька, угорської

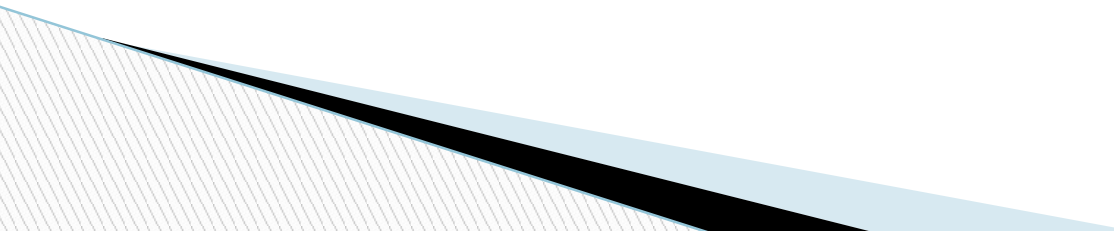
Закон «Про засади державної мовної політики»

білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, ідиш, кримськотатарська, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, російська, румунська, словацька, угорська, русинська, караїмська, кримчацька

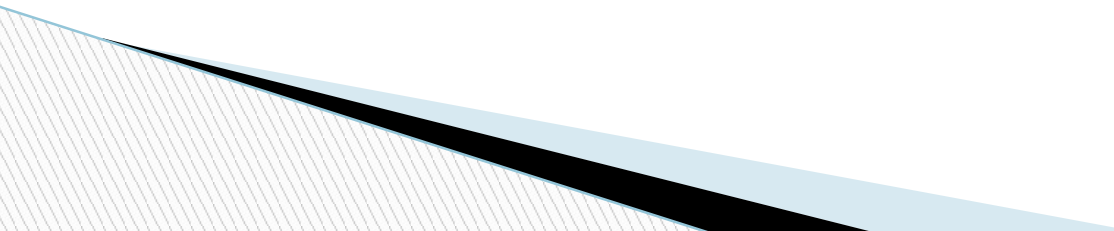
Загальний режим використання мов національних меншин:

- право на збереження мовної самобутності;
- право на національне прізвище та ім'я;
- право національних меншин користуватися своєю мовою у приватному житті та публічно;
- право одержувати і поширювати інформацію та ідеї своєю мовою;
- право вивчати свою мову та, по можливості, навчатися своєю мовою;
- право національної меншини у місцях традиційного проживання використовувати свою мову у спілкуванні з адміністративними органами;
- право національної меншини створювати свої заклади освіти.

Засоби реалізації режиму мови національних меншин:

- письмовий чи усний переклад офіційних документів, актів та рішень;
  - добір і професійна підготовка посадових осіб адміністративних органів на територіях з використанням мов національних меншин;
  - задоволення клопотань посадових осіб про їх призначення / переведення до на територіях з використанням мов національних меншин.
-

Умови застосування режиму використання мови національної меншини або регіональної мови:

- якщо кількість осіб-носіїв мови на певній території складає 10 % і більше;
  - якщо кількість осіб-носіїв мови на певній території складає менше 10 % - за рішенням відповідної місцевої ради;
  - у разі збору підписів не менше як 10 % населення відповідної території – за рішенням відповідної місцевої ради.
-

Використання мов національних меншин та регіональних мов у діяльності органів влади:

Сфера застосування

Використовувана мова

Акти Верховної Ради України

Українська мова

Акти вищих органів державної влади

Українська мова, російська мова, мови національних меншин та регіональні мови

Акти місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування

Українська мова або мови національних меншин та регіональні мови

Діловодство органів влади

Українська мова або мови національних меншин та регіональні мови

Мова документів, що посвідчують особу та відомості про неї

Українська мова та паралельний запис мовою національної меншин або регіональною мовою

Судочинство

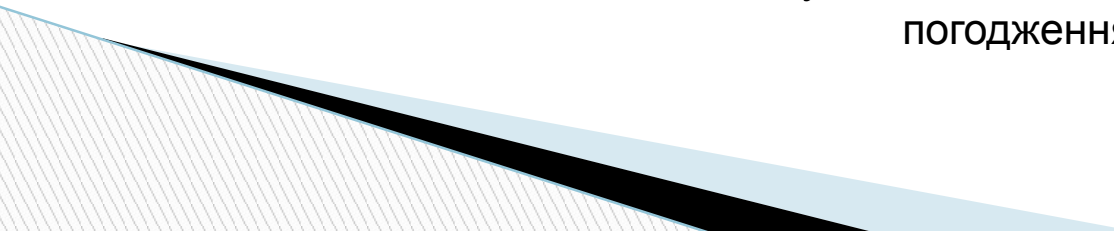
Українська мова або мови національних меншин та регіональні мови – за згодою сторін

Слідчі та судові документи

Українська мова, за необхідності - переклад

Використання мов у закладах освіти:

Рівень освіти	Мова навчання		Мова вивчення
	приватні заклади	державні, комунальні заклади	
дошкільна	визначається власниками закладу	за вибором осіб, що навчаються (їх батьків)	
середня, в т.ч. початкова	визначається власниками закладу	за вибором осіб, що навчаються (їх батьків)	українська та одна з мов нац. меншин чи регіональних мов
професійно-технічна	визначається власниками закладу	за вибором осіб, що навчаються (їх батьків)	українська та одна з мов нац. меншин чи регіональних мов
вища	визначається власниками закладу	визначається навчальним закладом за погодженням з МОН	мови нац. меншин чи регіональні мов – за бажанням

5. Особливості правового становища релігійних меншин

Основні права релігійних меншин:

- просити і отримувати від окремих осіб і організацій добровільні фінансові і інші пожертвування;
- готувати, призначати, обирати або призначати по праву спадкування відповідних керівників згідно з потребами і нормами тієї або іншої релігії або переконань;
- дотримуватися днів відпочинку і відзначати свята і відправляти обряди відповідно до приписів релігії і переконань;
- встановлювати і підтримувати зв'язки з окремими особами і громадами в області релігії і переконань на національному і міжнародному рівнях.

© *А. Чернявський, Черкаський інститут УБС*